

ВІДДІЛ ЕНТОМОЛОГІЇ ТА ФІТОПАТОЛОГІЇ

Миронівської селекційно-дослідної станції в 20-х роках XIX ст.

Розкрито передумови організації відділу ентомології та фітопатології Миронівської селекційно-дослідної станції та його співпраці з мережею дослідних установ Сорто-насінневого управління Цукротресту.

фітопатологія, ентомологія, дослідна станція, цукровий буряк, зернові, пшениця, овес.

Дослідження фітопатології та ентомології в Україні у 20-х роках минулого століття особливого розвитку набули в мережі дослідних установ Сорто-насінневого управління Цукротресту (СНУ). Наслідки подій 1914–1920 рр. характеризувалися зниженням технічного забезпечення ведення господарства, значною забур'яненістю земельних угідь, масовим розвитком шкідників сільськогосподарських культур. Таке становище призводило до втрати значної кількості урожаю, тому з метою вирішення цієї проблеми в СНУ було організовано ряд заходів з питань контролю чисельності шкідників на селекційних та у насінневих господарствах Цукротресту [1].

У 1922 р. при Управлінні почало діяти фітопатологічне відділення у складі одного провідного спеціаліста — С.А. Смірнова, фахівця Білоцерківської селекційної станції — В.М. Шевченка та селекціонера Удичської селекційної станції — В.П. Муравйова. Науково-дослідна робота щодо захисту рослин зосереджувалася на Смелянській міко-ентомологічній станції під керівництвом Г.С. Неводовського [2]. Проте, як свідчать матеріали спеціального зібрання від 24 листопада 1923 р., зокрема доповідь Б.А. Паншина, дослідження з питань фітопатології та ентомології в установах СНУ потребували розробки й впровадження чіткої програми з територіальним розподілом районів між селекційними станціями. На розгляд наради також було винесено результати діяльності Смелянської міко-ентомологічної станції. Серед важливих зауважень прозвучало нерациональність її розташування без змоги співпрацювати із селекційними станціями і необхідність переведення станції в інше місце — Київ (Г.С. Неводовський) або Миронівку (Б.А. Паншин) [3].

П.П. ЄВИЧ, аспірант

Державна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН

Проблему подальшого розвитку захисту рослин також розглядали на спеціальній нараді 18–21 грудня 1923 р. Заслухавши ряд доповідей (І.В. Ліндеман, Г.С. Неводовського, Й.Й. Кораба, В.П. Муравйова та ін.), Б.А. Паншин виділив основні проблеми та завдання подальшого розвитку захисту рослин: 1 — організація заходів проти шкідників при СНУ має охоплювати цукропромислові господарства, пов'язані з Управлінням; 2 — в організації захисту рослин є потреба у співпраці з іншими профільними установами країни; 3 — крім питань загального характеру слід вирішити низку конкретних проблем (розробка методів та прийомів захисту сільськогосподарських культур, доля Смелянської станції, районування території дослідних господарств СНУ, обслуговування їх спеціалістами). К.Л. Шишкін вказав, що в країні на той час уже визначилася певна форма організації заходів обмеження чисельності шкідників, яка включала діяльність Товариства захисту рослин (при Наркомземі), практичних станцій захисту рослин та дослідних станцій. Щодо діяльності та місця розташування Смелянської міко-ентомологічної станції було сказано, що оскільки її основне завдання полягало в обслуговуванні всієї цукрової промисловості, то найефективніший результат роботи можна отримати при тісній співпраці з мережею дослідних полів Цукротресту та облаштуванні її в Миронівській селекційно-дослідній станції. Там було створено всі необхідні умови для її переїзду. У підтримку даної пропозиції виступив Б.А. Паншин і в результаті відповідною постановою було прийнято перенести Смелянську станцію в Миронівку, надавши їй виключно науково-дослідного характеру [4].

Наслідком затвердженої резолюції стало створення у 1924 р. на Миронівській селекційно-дослідній станції відділу фітопатології та ен-

томології, що здійснював вивчення біології шкідників сільськогосподарських культур і шляхів захисту від них. Перший підвідділ очолював В.П. Муравйов, другий — І.В. Ліндеман. Створення такого підрозділу насамперед було спрямовано на зменшення втрат урожаю та запобігання погіршенню стану рослин сільськогосподарського призначення, багаторічних насаджень, продукції рослинного походження внаслідок дії шкідників, хвороб та бур'янів. Оскільки станція виконувала роль центральної дослідної установи буряко-цукрового регіону в системі Сорто-насінневого управління Цукротресту, то першочерговим завданням було визначено захист таких культур, як цукровий буряк, пшениця, овес, а згодом і кукурудза від найпоширеніших у той час шкідників та хвороб — озимого черв'яка, гессенської та шведської мух, хлібного жука, метелиці, бурякового довгоносика та ін. [5].

Найважливішими засобами обмеження шкідливості бурякового довгоносика на Миронівській станції було визначено: 1 — запровадження відповідних сівозмін; 2 — знищення бур'янів (лободи, щиріці та ін.), які є кормовою базою для личинок; 3 — біологічний метод, що базується на розвитку особливого гриба — мускардини, який спричинює загибель личинок шкідника; 4 — обприскування посівів буряка хлористим барієм; 5 — ранній ручний збір жука. Поруч з буряковим довгоносиком у відділі вивчали й інших шкідників буряка: дротяників, лучного метелика, еспарцетового довгоносика та різних озимих совок.

В районі діяльності Миронівської селекційно-дослідної станції значні втрати урожаю зернових хлібів спричинювали гессенська (*Mayetiola destructor* Say.) та шведська (*Oscinella frit*, *O. pusilla*) мухи. Це невеликі комахи (2,5–3,5 мм завдовжки), личинки яких, розвиваючись на стеблах злаків (пшениці, вівса, ячменю), пошкоджують посіви та призводять до повної або часткової їх загибелі. Головними засобами обмеження чисельності комах визначено запобігання зараження ними посівів, що найчастіше відбувається восени

на озимині під час льоту мух. Встановлено, що оптимальним терміном сівби озимини є 7—11 вересня. Ранні посіви мають менший відсоток пошкоджених стебел і дають вищий урожай зернових.

Наступним шкідником озимої та ярої пшениці, який у другій половині 20-х років завдавав значної шкоди посівам, була зеленоочка (*Chlorops pumilionis Bjerck*). Комаха трохи більша від гессенської та шведської мухи (до 0,5 см завдовжки). Її личинки пошкоджують сходи і колосся хлібних злаків, перешкоджаючи фазі колосіння. Основний засіб захисту від неї також полягав у визначенні оптимальних строків сівби (11—30 серпня).

Підвідділ фітопатології займався вивченням хвороб сільськогосподарських культур та засобами обмеження їх шкідливості. Із хвороб цукрового буряка досліджували коренеїда, церкоспороз та мозаїку.

Встановлено, що на розвиток коренеїда значно впливає застосування сівозмін, зокрема частота розміщення бурякових плантацій на одному й тому ж полі. З'ясовано також, що внесення великої кількості гною сповільнює розвиток хвороби. Щодо засобів захисту від неї станція використовувала поширений у той час спосіб — протруювання насіння буряка перед сівою. Крім того проводили досліді із внесенням вапна в ґрунт. Відмічено, що вапнування призводить до зменшення розвитку хвороби.

Проти церкоспорозу на станції застосовували обприскування бордоською рідиною посівів. Важливим засобом обмеження шкідливості хвороб цукрових буряків був підбір стійких до ураження сортів.

Із хвороб зернових вивчали зону

пшениці, сажку вівса, які завдали масового ураження в 1927 р., а також іржу. Зокрема досліджували вплив фунгіцидів на розвиток захворювань, на врожай, а також випробовували різні сорти на стійкість проти хвороб. Результати досліджень дії хімічних сполук показали, що найефективнішими засобами виявилися формалін, синій камінь в розчині та німецькі препарати (Гермізан й Успулун).

Найбільш стійкими до ураження зоною сортами зернових культур показали себе сорти пшениці озимої Червона безоста №120 (Харківської селекційної станції) та Земка (Одеської селекційної станції). Стійкими до захворювання сажкою виявилися сорти вівса не місцевого походження Рихлік № 43 та Лохово № 90 і № 70 (Миронівської селекційно-дослідної станції) [5].

Отже, створення відділу фітопатології та ентомології на Миронівській селекційно-дослідній станції стало одним із проєктів Сорто-насіневого управління відносно організації контролю чисельності шкідників сільськогосподарських культур в мережі дослідних полів. Будучи центральною установою буряко-цукрового регіону, Миронівка обстежувала угіддя та поширювала результати досліджень у навколишніх господарствах. Важливою на той час стала розробка заходів захисту рослин від бурякового довгоносика, гессенської та шведської мух, зеленоочки та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смирнов С.А. Современное положение и ближайшие задачи борьбы с грибными и бактериальными болезнями с.-х. культур на селекстанциях С.С.У. / С.А. Смирнов // Бюллетень Сортоводно-семенного управления Сахаротреста. — 1923. — № 6 (май-август). — С. 172.

2. Смирнов С.А. Краткий обзор распространения грибных заболеваний на селекстанциях и семенных хозяйствах Сортоводно-Семенного Управления Сахаротреста в 1922 году / С.А. Смирнов // Бюллетень Сортоводно-семенного управления Сахаротреста. — 1923. — № 6 (май-август). — С. 234—236.

3. Протокол Совещания 24 ноября 1923 г. по вопросам организации борьбы с вредителями на селекстанциях и семхозияствах ССУ // Бюллетень Сортоводно-семенного управления Сахаротреста. — 1923. — № 6 (май-август). — С. 278.

4. Протоколы Совещания по борьбе с вредителями с 18-го по 21-е декабря 1923 года // Бюллетень Сортоводно-семенного управления Сахаротреста. — 1923. — № 6 (май-август). — С. 279—297.

5. Відділ Ентомології та Фітопатології // Миронівська Дослідно-Селекційна Станція, її завдання та праця: за матеріалами роботи Станції з 1912—1927 р. / СНУ Цукротресту. — Миронівка, 1927. — № 12. — С. 38—44. — [Присвячується в 10-й роковини Жовтня Селянству Шевченківщини та Білоцерківщини].

П.П. Евич

Отдел энтомологии и фитопатологии Миронивской селекционно-опытной станции в 20-х годах XIX в.

Раскрыты предпосылки организации отдела энтомологии и фитопатологии Миронивской селекционно-опытной станции и его сотрудничества с сетью исследовательских учреждений Сорто-семенного управления Сахаротреста.

фитопатология, энтомология, опытная станция, сахарная свекла, зерновые, пшеница, овес

P.P. Yevych

Entomology and phytopathology department of Myronivska Breeding-experimental Station in the 20th years of XIX century

The conditions of the organization of the department of entomology and phytopathology in Myronivska Breeding-experimental Station and its cooperation with a network of research institutions of Seed-Variety Management of Sugartrust are presented.

phytopathology, entomology, experimental station, sugar beet, corn, wheat, oat

У бібліотечку спеціаліста

Вийшло з друку унікальне наукове видання — колективна монографія «Земельне питання та аграрні реформи в Україні: доба 1917—1940 років». В цій роботі вперше в українській літературі досліджено низку маловідомих матеріалів і піддано аграрно-історичному аналізу період з перших спроб боротьби за незалежність і до Другої світової війни. Автори книги переконані, що знання земельної практики дотеперішньої країни має підвести сьогоденню владу до свідомого вибору оптимальних шляхів подальшого поступу України.

Робота присвячена 95-й річниці створення Міністерства аграрної політики та продовольства України і 80-річчю Національної академії аграрних наук України.

Книга одержала високу оцінку науковців, а її автори — Петро Пантелеймонович Панченко, доктор історичних наук; Геннадій Опанасович Панченко; Микола Володимирович Присяжнюк, кандидат технічних наук; Олександр Іванович Борзих, кандидат сільськогосподарських наук, почесний академік НААН; Олег Васильович Бігдан — удостоєні премії Національної академії аграрних наук України «За видатні досягнення в аграрній науці».

Панченко П.П., Глазунов Г.О., Присяжнюк М.В., Борзих О.І., Бігдан О.В.

ЗЕМЕЛЬНЕ ПИТАННЯ
ТА АГРАРНІ РЕФОРМИ
В УКРАЇНІ:
доба 1917—1940 років